

Egy hű honvédorvos: Buzay Károly

Kapronczay Károly

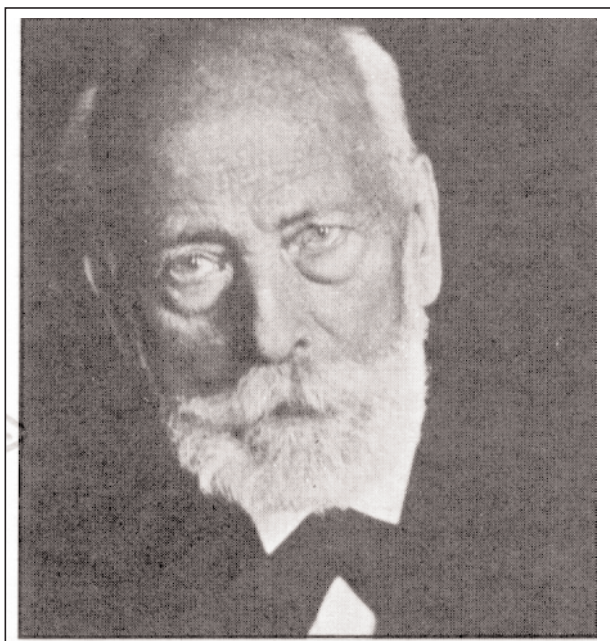
A magyar hadügyminisztérium felügyelete alatt álló haderő katonáorvosi szolgálatának felállítása, illetve megszervezése 1848 nyarán még elég vontatottan haladt. Az áprilisi törvények értelmében a magyar korona területén állomásozó katonai alakulatok felett a Batthyány-kormány gyakorolt felügyeletet, az alakulatok 28 zászlóalj gyalogosból, 65 lovasszázadból és körülbelül 4-500 fő tüzérből álltak. Az ország megvédésére ez nem volt elegendő, ezért 1848. május 17-én az uralkodó tízezer nemzetőr toborzására adott engedélyt. Rendezetlen volt a honvédelmi tárca alá tartozó katonaság katonáorvosi szolgálat feletti felügyelet is: a nemzetőrség részére 1848. július 7-én 40 „nemzetőrorvost” – 10 főorvost és 30 alorvost – nevezett ki a honvédelmi miniszter nevében Sauer Ig-

nác országos főorvos, a Nemzetőrség orvosigazgatója. Ezen szolgálat felett egyértelműen a honvédelmi miniszter állt, míg a császári és királyi alakulatok katonáorvosi szolgálat feletti felügyeletét a Bécsben működő főparancsnokság egészségügyi bizottsága látta el. Olyannyira elkülönült, hogy a nemzetőrség katonáorvosi szolgálatával még kapcsolatot sem tartott. Ettől függetlenül zavartalanul folyt a szervezés, sőt az önálló magyar haderő katonáorvosi szolgálat rendkívül népszerű lett a polgári orvosok körében, az elsőnek jelentkezők száma többszöröse volt a ténylegesen kinevezettekének. Ekkor a nemzetőrség valós létszáma határozta meg az új katonáorvosi szolgálat kereteit.

Új helyzet állott elő 1848 szeptemberében, amikor is a horvát támadás után valóban az ország érdeke követelte meg a kétszázézer fős honvédség felállítását, a Bécstől független nemzeti hadsereg megszervezését. A honvédség szervezésének legfontosabb feladatai közé tartozott a katonáorvosi szolgálat, a honvédorvosi kar létrejöttének kérdése. Elsőként szétválasztották, illetve tisztázták a polgári és a katonáorvosi szolgálat még összemosódó feladatköreit, kialakították a honvédorvosi kar vezetőségét, a Honvédelmi Minisztériumon belül az illetékességi osztály feladatkörét. A gyors ütemben felállított honvédzászlóaljok és -ezredek orvoskarában nemcsak az önként jelentkező polgári orvosokra, hanem a császári és királyi hadsereg katonáorvosi karából átlépőkre is számítottak.

A császári és királyi egységek katonáorvosainak jelentős része magyar volt, illetve a magyar királyság területéről származott, sokan rokonszenveztek a Batthyány-kormánnyal, majd az Országos Honvédelmi Bizottmánnyal. Ahogy a tisztikarból, úgy a katonáorvosi karból is sokan kérték átvételüket a honvédségbe, bár a császári haderőből sok nehézség árán tudtak átlépni.

Elsősorban azok vállalkoztak erre, akik Magyarországon területén állomásoztak, a birodalom más tar-

Görgény Artúr

tományaiban szolgálók csak szökés árán tudtak hazajutni.

A honvédorvosi kar szervezése a császári és királyi katonatorvosi karon belül is jelentős érdeklődésre tartott számot. Az átlépni szándékozók természetesen lényegesnek tartották a nyugdíjjogosultságuk megtartását, a rendfokozatuk azonosságát, néhány olyan kedvezmény biztosítását, ami idősebb napjaikban a megélhetésüket alapozta meg. Számos ilyen megkeresés érkezett Stáhly Ignáchoz, a honvédorvosi kar első főnökéhez.

A honvédorvosi karba jelentkező császári katonatorvosok között volt Buzay Károly orvos kapitány, aki már 1831. június elsejétől szolgált a hadseregben, eközben a birodalom majd minden jelentősebb helyőrségében megfordult. 1848. október 9-én a Thuszky-ezred kapitányaként fordul levéllel a hadügyminiszterhez, amelyben az „átlépni szándékozók” aggályait írja le: átlépés esetén megtartja-e tisztii rangját, milyen illetményre számíthat, beszámítják-e a császári ezredben letöltött 17 évét új szolgálati viszonyába, valamint a honvédség biztosítja-e majd ekkora szolgálat után nyugdíját? Levelét a komáromi várból írja, ahol a nagy helyőrségi kórházban működik. Ettől függetlenül felvételét kéri a honvédorvosi karba, egyben kérelméhez csatolja Majthényi László ezredesnek, a komáromi várparancsnoknak az ajánlatát is. Majthényi ezredes – az akkor még Weitzenbreyer néven élő – Buzay Károlyt becsületos, nagy tudású és hatalmas katonatorvosi tapasztalatokkal rendelkező orvosként jellemezte, akit minden körülmények között ajánl az új honvédorvosi karba.

A kérelemből tudjuk, hogy Weitzenbreyer Károly 1811. februárjában született Kassán, apja is hivatásos katonatorvos volt. Bejárta a katonatorvosok klasszikus pályáját: 1831. június 1-jétől szolgált a császári hadseregben, a Josephinumban – a Császári Katonatorvosi Akadémián – 1841-ben szerezte meg orvosdoktori, sebész- és szülésmesteri oklevelét, előtte hadnagy, végzése után századosi rendfokozattal Bécsben, Grázban, Prágában, Olmützben, majd Komáromban kórházi főorvos. Itt szolgált a márciusi forradalom idején, majd már 1848 nyarán szeretett volna átlépni az önálló magyar hadseregbe, de ekkor még nem alakultak ki a megfelelő feltételek.

Kérelme hamarosan teljesült: 1848. október 11-én őrnagyi ranggal átvették a honvédorvosi karba, egyben a komáromi várban működő helyőrségi kórház vezető főorvosává nevezi ki Mészáros Lázár hadügyminiszter. Vele egy időben lép át a honvédorvosi karba Weitzenbreyer Frigyes orvos százados, aki fivéréhez hasonló pályát fut be: 1842-ben ő is a Josephinumban szerezte meg orvosi oklevelét, de ő 1848 októberében Kassáról kéri átvételét a honvédség soraiba. 1848. október végén már zene-

A világosi fegyverletétel

szóval toborozza a honvédeket, később a felvidéki hadseregben szolgálva megjárja a legtöbb csatamezőt, 1849 júniusában a Pesten felállított központi honvédkórház főorvosa lesz századosi rangban.

Weitzenbreyer Károly nevét Buzayra valójában 1849 júniusában változtatta át, a későbbi visszaemlékezések viszont mindvégig Buzay néven emlegetik. Kiváló szervező volt, hiszen a komáromi helyőrségi kórház éléről megszervezte a tatai és az esztergomi honvédkórházakat, felügyelte a sorozást, a honvédorvosi szolgálatra jelentkező polgári orvosok szakmai és katonai kiképzését. Kicsit furcsa helyzet alakult ki: a hadügyminiszter és a honvédorvosi kar kinevezett főnöke, Stáhly Ignác nagy bizalommal volt a volt császári katonatorvos iránt, viszont az „újonnan jöttek” vagy nehezen viselték a szigorú katonai fegyelmet, vagy bizalmatlanul nézték a volt császári tisztet. Ez nemcsak Komáromban volt így, hanem mindenütt az országban. (Gondoljunk csak Petőfi Sándor és Klapka György

A pákozdi csata

Nemzetőrök

ellentétére!) Valójában majd a téli és a tavaszi harcok kovácsolják egybe a honvédsereget, ekkor tűnnek el ezek az ellentétek. Buzay Károlyt túlzott szigorú miatt 1848. november 13-án elmozdítják kórházparancsnoki beosztásából, amelybe az Országos Honvédelmi Bizottmány 1848. december 5-én visszahelyezi, ekkor újból megállapítják rangját és fizetését.

1849 legelején a komáromi vár különös jelentőséggel bírt: a Tisza vonaláig visszaszorított honvédsereg nem adta fel a kulcsfontosságú komáromi várerődöt. Guyon várparancsnok kiváló katona és igazságos parancsnok volt, aki kezdetben bizalmatlanul szemlélte a volt császári tiszti tevékenységét, de a meg-megújuló támadások alatti magatartása, bajtársiassága miatt nemcsak megváltoztatta véleményét, de 1849. április 16-án III. osztályú hadi-éremre terjesztette fel. Felterjesztésében külön kiemelte, hogy nem csak hogy életét veszélyeztette a sebesültek mentésében, hanem az egyik alkalommal olyan sokáig tartózkodott a csatamezőn, kötözve a sebesülteket, hogy alig tudták kimenteni. Ezért is

terjesztette fel törzsorvosi rangra Buzay Károlyt. Felterjesztésében a következőket írta: „...minden körülmények között rendíten hazafiságú, komáromi ostrom alatt a nagyszámú betegek és sebesültek iránt tanúsított hűséges és szorgalmas működést fejtett ki. ... Mint a komáromi vár egészségügyének vezetője széleskörű és nagyjelentőségű működést fejtett ki a járványok megfékezésében, a sebesültek gyógyításában...” A törzsorvosi rangot 1849. április 23-án kapta meg.

Az új várparancsnok, Klapka György is nagyra becsülte Buzay munkáját, megerősítette kórházparancsnoki tisztségében, 1849 júliusában, az osztrákok által teljesen körülzárt Komáromban teljes felhatalmazást adott neki az egészségügyi és közegészségügyi feltételek biztosítása területén. A vár a világosi fegyverletétel után valóban a magyar szabadság szimbóluma lett, védői a legnagyobb erőfeszítések árán védték az erődöt 1849. október 6-ig, amikor szabad elvonulás biztosításával feladták a reménytelen küzdelmet. Buzay Károly sorsa jól jelképezte a helyzetet: mint volt császári tisztre, aki nemcsak 1848 őszén, hanem a függetlenségi nyilatkozat után is hűséget esküdött a magyar kormányra, biztos halál várt volna, de a komáromi kapituláció feltételei rá is vonatkoztak. Minden körülmények között el kellett hagynia az országot. Keletre, a Török Birodalom területére távozott, előbb a bolgár területen táborozó volt honvédekhez csatlakozott, majd elfogadta Morozzi román herceg meghívását és annak havasalföldi birtokán élt „udvari orvosként”. A viszonylagos nyugalom nem tartott sokáig, mert a herceget 1853-ban meggyilkolták, így Buzay Károly Kis-Ázsiába távozott. Nem lépett be a török hadseregbe, de polgári orvosként – hatalmas katonai orvosi gyakorlattal – a Damaszkusz környékén állomásozó arab hadsereg tanácsadója. A honvágy és az emigránsok bizonytalan, sokszor céltalan élete továbbüzte innen: 1857 után álnéven Pétervárott, majd Bécsben élt. Az 1849. október 6-i kapituláció feltételei az életét garantálták ugyan, de azt nem, hogy alkalmat keresve be ne börtönöz-zék. 1861 után kedvezőbb feltételek formálódtak a Habsburg Birodalomban, a pesti és a bécsi politikai körök a kiegyezés felé fordították az uralkodót és a meghatározó politikai erőket. Buzay Károly is visszatért Magyarországra, Pesten telepedett le, sőt 1867 után Pesten kerületi orvosi állást is vállalt.

A kiegyezés után felállított honvédség katonai orvosi karának megszervezésében tanácsait kikérték, tényleges katonai rangot ajánlva fel, aktívabb szerepet is szántak neki. Koránál fogva nem vállalta az újabb katonai feladatot, de lelkes szervezője lett a honvédegyleteknek. Klapka György szűkebb baráti köréhez tartozott, bár maga már sem politikai, sem más szerepet nem vállalt. 1889. április 29-én hunyt el Budapesten.